

Lea Jensterle

Semantika izrekov o kraljestvu v Tomaževem evangeliju. Doktorska disertacija. Mentor Maksimilijan Matjaž. Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani, 2010. XII, 408 str.

Področje dela mlade raziskovalke Lee Jensterle v okviru raziskovalnega programa na Teološki fakulteti z naslovom *Zgodovina oblik v judovsko-krščanskih virih in tradiciji*, ki ga vodi akad. prof. dr. Jože Krašovec, je bila novozavezna apokrifna literatura. Mlada raziskovalka se je v tem okviru posvetila raziskovanju izbranih jezikovnih in literarnih oblik v apokrifnih evangelijih, ki so nastali v prvih štirih stoletjih, še posebno v Tomaževem apokrifnem evangeliju. Sad njenega raziskovanja sta doktorska disertacija z naslovom *Semantika izrekov o kraljestvu v Tomaževem evangeliju* in v njej prvi kritični prevod Tomaževega spisa v slovenski jezik.

Čeprav velja Tomažev apokrifni evangelij za enega najbolj izpostavljenih in kontroverznih apokrifnih spisov, je v slovenskem prostoru še relativno nepoznan in neraziskan spis in do sedaj brez ustreznega slovenskega prevoda. Jensterletova je v disertaciji, ki obsega tri dele, najprej predstavila zgodovino raziskovanja Tomaževega apokrifa. Spis je sestavljen iz 114 izrekov, brez posebnega narativnega okvira, vsi izreki se večinoma začenjajo z uvodom »Jezus je rekel«. Od odkritja v knjižnici v Nag Hammadu leta 1945 dalje se z njim odpira izredno zanimivo in hvaležno področje raziskovanja apokrifne literature. Toda Tomaž po drugi strani pomeni enega največjih izzivov za interprete, in to iz več razlogov. Ena prvih težav pri raziskovanju tega spisa je, da je do sedaj odkrita samo ena celotna verzija v koptskem jeziku. Ta tekst je nastal, tako kakor druga besedila iz omenjene knjižnice, v 4. stoletju in je prevod starejšega grškega besedila. V grški verziji imamo ohranjenih zgolj nekaj fragmentov, ki so bili odkriti nekaj let predtem v Oxyrhynchosu v Egiptu. Najstarejši od teh dokumentov, imenovan POxy 654, je nastal okoli leta 200. Tako omejeno število ohranjenih rokopisnih verzij skoraj onemogoča zanesljivo interpretacijo teže čitljivih oziroma poškodovanih mest, ki jih ni malo, in razmejitve naključnih pisateljevih napak od morebitnih namernih redaktorskih dodatkov. Tako je skoraj nemogoče slediti diahronemu vidiku razvoja besedila. Primerjava med ohranjenimi starejšimi grškimi fragmenti in njihovimi različicami v koptski verziji pokaže številne razlike, ki po avtorčinem mnenju večinoma dokazujejo, da je bil Tomažev spis zelo dolgo dokaj nestabilen in je prešel precejšnjo pot razvoja in spreminjanja, ki pa ji danes ne moremo več točno slediti.

Strokovnjaki Tomažev spis zelo različno umeščajo in interpretirajo. Nekateri ga vidijo v kulturnozgodovinskem kontekstu antičnih tradicij, drugi pa v tesni povezanosti s kanoničnimi evangeliji. V raziskavah večinoma prevladujejo vprašanja in teorije o njegovi odvisnosti oziroma neodvisnosti od Nove zaveze, medtem ko se formalna analiza teksta samega po sebi in v primerjavi z Novo zavezo postavlja v

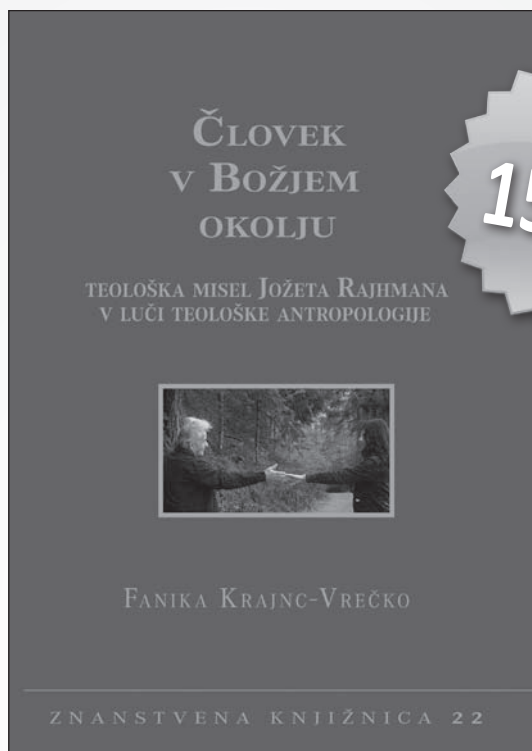
ozadje. Problemi glede razumevanja spisa so večplastni in medsebojno povezani. Ker je narativni okvir skoraj popolnoma odsoten in tudi ni mogoče najti nobene prepričljive domišljene strukture, po kateri bi si sledili izreki, težko govorimo o koherentnem razvoju posameznih tem. Na podlagi ključnih pojmov lahko povežemo zgolj manjše skupine zaporednih izrekov v nekakšen tematski krog. Nekateri izreki si vsebinsko na dobesedni ravni deloma ali v celoti nasprotujejo, obstajajo dvojnice, mnogi izreki pa kljub vsemu ostajajo nejasni in so lahko predmet povsem različnih interpretacij.

Jensterletova se je v prvi vrsti želela posvetiti analizi samega teksta in tem, ki jih najdemo v spisu. Pri tem je ugotovila, da tema kraljestva, ki je najmočnejša tematska povezava Tomaža s sinoptičnimi evangeliji, še ni bila v celoti formalno obdelana in razčlenjena in da bi prav jezikovna analiza Tomaževih izrekov o kraljestvu lahko prinesla nova spoznanja glede Tomaževih oblikovnih in vsebinskih značilnosti. Tej raziskavi se je posvetila v drugem delu, v katerem je analizirala osemnajst izrekov o kraljestvu. Večina med njimi ima vzporednice v sinoptičnih evangelijih, zato je avtorica analizirala tudi širše okolje v kanoničnih evangelijih. Tomaž v kontekstu kraljestva močno poudari vidik človekovega angažiranja, njegove težnje k prepoznavanju nečesa in k dejavni spremembi. To je večinoma izraženo s pojmi spoznanja, iskanja, videnja, poslušanja, najdenja. Tomaž z različnih vidikov spodbuja naslovljence k samoiniciativi, k odkrivanju tega, kar jim je še skrito, spodbuja jih k pravemu razumevanju in k prizadevanju za spremembe. Druga težnja je poudarjanje globljih, duhovnih komponent, ki bistveno presega vrednost materialnega. Težko pa je jasno določiti njihovo medsebojno razmerje. Pri semantični analizi je avtorica naletela na dilemo, ali imajo besede in motivi pri Tomažu kak že uveljavljen in konstanten ali pa le neki spreminjajoč pomen. Ali pri Tomažu sploh lahko zanesljivo opredelimo pomen posameznih motivov in jih celo povežemo z drugimi antičnimi spisi, v katerih ti motivi prav tako nastopajo? Da bi prišla do čimbolj objektivnih odgovorov, je avtorica opravila na izbranih izrekih natančno jezikovno analizo. Pri tem je odkrila nekonsistentnost tako v besednih kakor v stavčnih konstrukcijah, to pa otežuje enoumno interpretacijo. Hkrati je očitna Tomaževa težnja, da gradi na ustvarjanju napetosti v izreku, predvsem z nizanjem in povezovanjem nasprotnih polov. Ti poli so včasih jasno izraženi in povezani, včasih pa so opazni samo v strukturi in v besedišču. Tako ustvarja napetost med negativnim in pozitivnim aspektom posamezne tematike. V samih besedilih ostaja skop, večkrat izhaja iz negacije pričakovanega in pusti, da izzivalnost izrekov gradi sama zase.

V sklepnem delu naloge Jensterletova ugotovi, da ni mogoče jasno opredeliti miselnega ozadja Tomaževega apokrifa, saj so nanj vplivali različni miselni tokovi in tradicije, tako gnostične in modrostne kakor judovske in krščanske. Vsekakor pa je očiten odmik od kanoničnega novozaveznega sporočila. Zgovorna je že razlika, da Tomaž ne vsebuje pripovedi o Jezusovi smrti in vstajenju in skoraj nikakršne podrobnosti iz Jezusovega življenja. Ob tem pa ga močno zaznamujejo različni spekulativni, ezoterični poudarki. Tu in tam se zdi, da se približuje janezovskim temam, saj govori o luči in temi, o Jezusovi inkarnaciji v zablodeli svet, o Bogu kot Očetu, a končno spet prevladajo tuji ezoterični elementi. Tako se izreki vključujejo v raznolik idejni svet prvih krščanskih stoletij.

Eden od ciljev raziskave Lee Jensterle sta bila analiza preoblikovanja jezikovnih in literarnih oblik judovsko-krščanskih virov v apokrifnih evangelijih in ugotavljanje vpliva teh virov na oblikovanje sodobnih miselnih konceptov in vzorcev človeškega ravnanja. Raziskava kar kliče k razširitvi in k nadaljevanju, v katerem bi se ovrednotil prispevek zgodnjekrščanske apokrifne literature k reševanju temeljnih človekovih bivanjskih vprašanj, kakor so greh, krivda in odpuščanje ter hrepenenje po spravi in odrešenju. Ob raziskovanju literarnih tem in miselnih konceptov apokrifne evangeljske literature bodo tako nastajali še drugi prevodi temeljnih besedil v slovenski jezik, to pa bo omogočilo boljšo dostopnost teh virov domači javnosti. Jensterletova je z natančnim prevodom Tomaževih izrekov v slovenski jezik naredila pomemben korak proti temu cilju.

Maksimilijan Matjaž

Fanika Krajnc-Vrečko
**Človek v Božjem okolju:
teološka misel Jožeta Rajhmana
v luči teološke antropologije**

Delo prinaša širok spekter antropoloških vsebin in z njimi povezanih razmišljanj o bivanjskih vprašanjih. Temelji na analizi Rajhmanove misli, ki človeka vidi kot vrh in središče božjega stvarstva, kot telesno in duhovno bitje, kot simbolno bitje, pogojeno z govorico, ki se zaveda svoje grešnosti, a kljub temu živi v prijateljstvu z Bogom. Knjiga je bralcu spodbuda za lastno vrednotenje in navdih pri odgovornem oblikovanju dialoške in neideološke osebne, verske, družbene in ekološke stvarnosti.

Knjigo lahko naročite na naslov: **TEOF-FRS; Poljanska 4; 1000 Ljubljana**,
ali po e-pošti na **frs@teof.uni-lj.si**

Silvin Marijan Krajnc

Brata Angelik in Roman Tominec in njun prispevek k podobi predvojnega in povojnega katolištva na slovenskem. Doktorska disertacija. Mentor Peter Kvaternik. Teološka fakulteta Unverze v Ljubljani, 2010. 380 str.

Frančiškan p. Silvin Marijan Krajnc je opisal in pastoralno ovrednotil delovanje svojih dveh nekdanjih sobratov, p. Angelika in p. Romana Tominca, ki sta bila rodna brata in sta delovala v obdobju kakega stoletja, torej od konca 19. stoletja pa do zadnjega desetletja 20. stoletja, največ v Ljubljani. Zato je nameraval najprej dati svoj nalogi podnaslov *Apostola Ljubljane*. Takšen podnaslov bi po eni strani dobro izpostavil njuno središčno naravnost in glavni poudarek pri njunem delovanju, vendar bi bil z druge strani preozek. Z vsestranskim delom, ki je presega lo običajno razumljeno pastoralno delovanje, sta brata Tominec vtisnila poseben pečat svoji dobi, predvsem pa delovanju Cerkve v njej.

Avtor je delo zastavil dokaj obširno, saj je želel najprej čim bolj predstaviti dobo, v kateri sta brata odraščala in se oblikovala oziroma začela delovati, torej zadnja desetletja 19. stoletja in prva desetletja 20. stoletja. Šele dovolj podroben zgodovinski okvir namreč zagotavlja možnosti za pravičnejše ocenjevanje njunega poznejšega prizadevanja.

Takratni časi niso bili lahki, saj je bila celotna družba že v obdobju preoblikovanja, ki sta ga povzročili vse bolj napredujoča industrializacija in z njo povezana urbanizacija. Hkrati s tem se je spreminjala tudi vloga Cerkve v družbi, prav posebno na Slovenskem. Odpirala so se nova pastoralna vprašanja, kakor na primer politično delovanje kristjanov, vprašanje odnosa do drugih narodov, socialna razslojenost ... Posebno močno vlogo – tudi zunaj Cerkve – so imeli tedaj škofje Anton Bonaventura Jeglič, Gregorij Rožman in Anton Vovk.

Življenjska pot obeh bratov je zelo zanimiva in obširno in podrobno dokumentirano predstavljena. Deloma so se njuna pota prepletala, deloma ločevala. Ves čas pa je čutiti pri obeh močan čut za socialno pravičnost in delo zanj v okviru, kakor so ga dopuščale okoliščine. P. Angelik je bil v tem prizadevanju sprva predvsem teoretik, pozneje pa kot župnik neposredni uresničevalec vsega, kar je prej učil druge. V obdobju med obema vojnama je potekalo zelo živahno razpravljanje o socialnih problemih, kakor so vprašanje dela in pravičnega plačila zanj, vprašanje lastništva, krščanske solidarnosti, vprašanje sindikalnega povezovanja in še mnogo drugega. P. Angeliku je pri iskanju rešitev za ta vprašanja zelo pomagala široka izobrazba. Čeprav se je v svoji disertaciji posvetil filozofskim avtorjem v srednjem veku, je iz tega znanja lahko črpal mnoge koristne odgovore na vprašanja o človekovem dostojanstvu.

V tem delu disertacije je prvi vrh njene vrednosti: osvetli namreč tisti del slovenske cerkvene zgodovine, ki je vse premalo poznan ali pa se je doslej v zgodovinsko opisju napačno vrednotil. V obdobju med vojnama se je namreč živo razpravljalo o papeških socialnih okrožnicah, od Leona XIII. do Pija XI. Te razprave je narekoval čas sam, pa tudi problemi, ki jih je ta čas prinašal s sabo. Cerkev se je

zelo aktivno vključila ne le v razprave, ampak tudi v dejavno iskanje konkretnih rešitev najrazličnejših socialnih vprašanj.

Vse to se zdi posebej pomembno, ker v sedanjih razmerah znova stopajo v ospredje družbenih razprav vprašanja o vrednosti človekovega dela, o porazdelitvi dolžnosti in pravic med posamezniki in družbenimi skupinami, o medgeneracijskih obveznostih in oblikah solidarnosti in podobno.

Drugi vrh doseže raziskava Silvina Marjana Krajnca v podrobnem prikazu pastoralnega delovanja obeh bratov Tominec. Čas, v katerem sta bila poklicana k delu, je bil izredno težaven, njuna pozicija v frančiškanskem samostanu pa še posebno izpostavljena. Kako neprizanesljiva je bila tista doba glede zahteve po opredeljevanju za eno ali drugo politično – ali še bolje: svetovnonazorsko – stran, nam nazorno pokaže prav zelo ostra delitev, ki je v tem pogledu šla po sredi med sobrati v njuni redovni skupnosti.

Avtor poskuša kar najbolj objektivno, čeprav ne brez opaznih simpatij do obeh Tomincev, prikazati njun prispevek k ohranjanju edinosti v Cerkvi na Slovenskem, če se delitvi že med člani samostanske skupnosti ni bilo mogoče povsem izogniti. Tu se zdi še posebno dragocen stalen in iskren stik s škofom Vovkom, pa tudi konkretno pastoralno delovanje, v katerem je bilo mogoče prek neposrednega označevanja vsaj nekoliko prispevati k edinosti v Cerkvi, kajti druge možnosti so bile v povojnem času zelo omejene.

V vsestranskem neposrednem pastoralnem delovanju je še zlasti pomemben prispevek p. Romana Tominca, saj je njegova beseda navadno zelo odmevala zaradi neposrednosti na eni strani in zaradi poetične prisrčnosti na drugi strani. Posebno učinkoviti so bili v tem smislu njegovo pridiganje, kateheza in pastorala mladih, predvsem študentov.

Avtor na koncu pogumno sooči delovanje p. Angelika in p. Romana Tominca z dokumenti zadnjega koncila in drugih pokoncilskih dokumentov. Pri tem izpostavi njun krščanski personalizem in prizadevanje za aktivno družbeno delovanje, česar – se zdi – še posebno potrebuje Cerkev na Slovenskem v najnovejšem času. Brata Tominec se v svojem času, ki ni bil lahek, nista zaprla v samostansko celico ali ostala skrita znotraj cerkvenih zidov, ampak sta z vso vnemo posvetila svoje znanje, čas in moči službi iskanja resnice o človekovem dostojanstvu in o njegovi vrednosti pred Bogom. V pastoralni dejavnosti, v katero se je nazadnje izteklo njuno celotno življenjsko prizadevanje, sta navsezadnje le dokazala, da sta bila v svojem času zares vredna imena: apostola Ljubljane.

Disertacija je izšla v knjižni obliki pri založbi Brat Frančišek v Ljubljani v začetku leta 2011 z naslovom Brata p. Angelik in p. Roman Tominec – glasnika pravičnosti in dobrote. Podnaslov dela: Njun prispevek k podobi katolištva na Slovenskem pred drugo svetovno vojno in po njej. Knjiga obsega 365 strani.